

A Biblia rajzolt margójegyzetei

SERGE BLOCH – FRÉDÉRIC BOYER: *BIBLIA. AZ ÓSI TÖRTÉNETEK*, FORDÍTOTTA PACSKOVSKY ZSOLT

Érdekes könyv jelent meg az idei nyár végén: egy Biblia, vagy inkább egy képeskönyv a Biblia történeteivel. Ez így nem pontos megfogalmazás, mert nem a Biblia szövegeit olvashatjuk benne, hanem azoknak parafrázisait vagy inkább magyarázatait. Az lenne a helyes, ha a Biblia lapjaira rótt és rajzolt margójegyzeteinek neveznénk a kötetet.

Szerzője, Frédéric Boyer francia író évekkkel ezelőtt egy olyan teljes Biblia-fordításnak volt szerkesztője és írója 120 írotársával és 27 exegétával egyetemben, amely a számos francia nyelvű Biblia között a mai nyelv újító szándékával a szöveg modern érzékiségére helyezte a hangsúlyt. A *La Bible: nouvelle traduction* (2015, Bayard) kötetet ezért „az írók Bibliájának” is nevezik. Ennek a hatalmas munkának vázlatai és jegyzetei arra indították a szerkesztő író, hogy az általa nagyra becsült grafikus, Serge Bloch rajzaival külön kötetben megjelentesse a kiérlelt, tömör magyarázatokat, a szövegek esszenciáját, mintegy népszerűsítve a Biblia fő gondolatait. Így született meg a párizsi Bayard Kiadónál 2016-ban megjelent *Bible: les récits fondateurs de la Genèse au Livre de Daniel* című illusztrált kötet, amelyet három évre rá most magyarul is olvashatunk Pacskovszky Zsolt fordításában.

Ahogy a kötet alcíme is sugallja, „a teremtéstörténettől Dániel könyvéig”, vagy ahogyan a magyar változatnak „az ősi történetek” elnevezése utal rá, nem a teljes Bibliát tartalmazza a kötet, hanem csak az Ószövetséget, és annak is válogatott részeit. A 1. és a 2. Mózes alaptörténete, Józsuéból egy epizód, Ruth könyve, a Bírakból pedig csak a Sámson-történet, aztán a Sámuel és a Királyok könyve, az Énekek éneke, valamint Ézsaiás, Ezékiel, Dániel és Jónás proféták egy-egy látomása, Jób és Eszter könyve, az újjáépített Jeruzsálem motívuma az Ezsdrás és Nehémiás könyvből és a Zsoltárok legszebb részei szerepelnek a kötetben. Érdekes, hogy miközben az Ószövetség könyveiből válogatást nyújt, a héber kánonon kívüli Tóbit könyvét szerepelteti a többi között.

Miután a kötetet a benne lévő rajzok uralják, a szöveg pedig felemelő gondolatokkal teszi a képeket szellemi élménnyé, érdemes a könyvet grafikai és irodalmi szempontból külön elemezni. A kötet grafikai megoldása Serge Bloch illusztrátor és grafikus munkásságát dicséri, aki világhírnevét amerikai újságok illusztrátoraként alapozta meg. Az ő nevéhez fűződik a *Max et Lilli* 116 kötetes sorozat illusztrációja, és a rajzfilmben is megvalósított *SamSam* című képregény-sorozata, valamint a *Pomme d'Api* három-hétéves gyermekeknek szóló képes újsága.

Serge Bloch grafikai megoldása a szóban forgó Biblia oldalain is zseniális. Ezen azt kell érteni, hogy francia könnyedséggel, lendületes vázlatossággal odavetett rajzokról van szó, ugyanakkor az isteninek és az emberinek legelmélyültebb vizuális megfogalmazásáról. A kroki szintű vázlatosságon nem is lehet csodálkozni, hiszen egyrészt e hatalmas irodalmi anyagot ötszáz oldalon keresztül másképpen lehetetlen végigrajzolni. Másrészt pedig a bibliai szövegek üzenetét ez a fajta képi *humilitas* – alázatosság nemhogy elnyomná, hanem kiemeli, maga fölé emeli. Például ami-

kor kimondottan Salamon szerelmének szépségéről van szó az Énekek énekében, a grafikus nem egy szép lányalak megrajzolásával bíbelődik, hanem egy női alakot idéző néhány odavetett, karikírozott vonallal bennünk eleveníti föl a szövegben szereplő szépségét. Ugyanígy sehol nem konkretizálja a megjelenített formákat, mert nem azt akarja ábrázolni, hogy *hogyan* nézett ki, *hogyan* történt a dolog, hanem azt, hogy *mi* történt, *mit jelent* az, amiről éppen szó van. A Biblia esztétikájának szellemében tehát nem bálványoz az ábrázolással, hanem jelez. A megvalósításnak ez a jel-jellege adja a kötet grafikai jelentőségét.

A grafika stílusához tartozik még az is, hogy nem csupán vonalas rajzzal él, hanem visszafogott színtoltokkal, raszterekkel mélyíti azokat. Sőt, ahol ennek jelentősége van, más kiadványból, metszetekből már kinyomtatott ábrákat is hozzákever a vonalrajzokhoz, mintegy kulturális idézetként behozva azokat. Az sem idegen a grafikustól, hogy ezeket a rasztereket és idegen képi elemeket kollázsként használja fel, mint a Bábel tornya esetében, amelynek tetején az Eiffel-torony csúcsosodik, illetve a téglafal raszterének papírját összegyűrve, összetépvé használja Jerikó leomlott falainak hatásos ábrázolására.

A rajzok nemcsak a szöveg illusztrációit nyújtják, hanem vizuális nyelvezetük révén önálló értelmezést is sugallnak. Ezt két példa jól szemlélteti. Az egyik a mai zsidóság vallására utal, amikor Eszter könyvének utolsó ábráján fekete ruhába és kalapba öltözött szakállas férfival szembe egy hófehér galamb röpül ezzel az aláírással: „És purim ünnepén eszünkbe jut, hogy a sorsban ott az Úr keze.” A másik példa a grafikának az a tipológiai megoldása, amikor Ábrahám fel akarja áldozni fiát, s úgy térdel rá Izsákra, hogy annak testén keresztbe húzott két széles vörös ecsetvonása Jézus keresztalálának előképére utal. Serge Bloch rajzaival még arra is képes, amire igen kevesen, hogy azt is ábrázolja, amit szinte lehetetlen: a zoltárok üzenetét. Ebben az esetben már az emberi lélek szorongó, bánatos vagy éppen örvendező mozgását képes megjeleníteni.

Külön érdemes kiemelni az illusztrációk mellett a könyv tipográfiai szellemességét. Már a kötet elején a címnél meglepődünk. A BIBLIA szónak hatalmas verzál betűi egyenként töltenek ki egy-egy nagyméretű oldalt, utalva nemcsak a szó, hanem a betű jelentőségére a bibliai gondolkodásban. Majd a sötétszürke dupla oldalon a sötétség káoszát teszi átélhetővé a kezdetek első pillanatainál, aztán a teremtés minden napja külön oldalt kap megfelelő színnel és beleírt szöveggel. Hasonló módon épp a könyv mértani közepén kinyitva, a dupla oldal finom kőszürke alapon a tízparancsolat szövegét hordozza úgy, hogy a nehéz kötetet felemelve Mózes két kőtáblájaként mutathatjuk föl azt gyerekeink számára.

A kötet irodalmi értéke Frédéric Boyer nevéhez köthető, aki sokoldalú író, fordító és kiadó is egyben, regények, versek és esszék szerzője. A már említett Biblia-fordításon kívül újra franciára ültette át Augustinus *Vallomásait*, Shakespeare *Szonettjeit*, illetve Vergilius *Georgicáját*.

A képes Bibliában a grafikák alatt szereplő egy soros szövegei abban rendkívüliek, hogy a végletekig tömörök, egyszerűek és könnyen érthetők. Hasonlóan a képekhez, ebben az esetben is a *humilitas*, az alázatosság jellemzi a szöveget, tudván azt, hogy az Isten igéje és műve, az *ergon* mellett az emberi beszéd és mű mindig csak *parergon* lehet, vagyis utólagos megjegyzés, másodlagos margójegyzet. Az *opus*

Dei elsőbbségével szembesülve az ember felelete igenlő felelősség vagy tagadó felelőtlenség lehet, de sohasem mindent megelőző eredetiség.

Alázatossága és egyszerűsége mellett a parafrázisokban vagy mondjuk inkább így: margójegyzetekben megfogalmazott Boyer-mondatok súlyos teológiai tartalommal is bírnak. Lássunk néhány példát! Az emberpár Édenkerti állapotát álmodásnak írja le, ahogyan az evangélikus teológus, Paul Tillich is megfogalmazta a *dreaming innocence*, az „álmodó ártatlanság” fogalmával. Ez azt jelenti, hogy az édenkerti jelenet nem a történelem kezdeti része, hanem a mindenkori ember valódi Énjének állapota az Isten előtt, ahogy az megteremtett. A bűneset az az esemény, amikor az emberpár szemei megnyílnak, vagyis felébrednek arra a meztelen kiszolgáltatottságra, amely a jó és az igaz tudásával együtt jár. Frédéric Boyer értelmezése szerint is az Édenkertből való kiűzetéssel kezdődik a történelem.

A mai ember érvényesülésének gondját célzó gondolatfűzésnek tekinthető annak hangsúlyozása, hogy Káin baja a népszerűtlenség és sikertelenség, mert növényi áldozata helyett az Úristen Ábel állatáldozatát választotta. A kép és a szöveg nem rejti véka alá annak felismerését, hogy mindnyájan Káin utódai vagyunk a mai globális technokrata társadalmunkban. Igen fontos gondolata a Tízparancsolat értelmezésekor az, hogy az *isten törvény felelősséggel járó szabadságot* ad az ember számára, és nem csak kötelezvényeket állít fel.

Álljon itt néhány elgondolkodtató margójegyzet a kötet központi gondolatával, a *megbocsájtással*:

„Nem érteni, sötétben tapogatózni, ez az igazi magány.”

„De hogyan lehet jóvá tenni a rosszat? Úgy, hogy elismerjük, gonoszúságot műveltünk. Úgy, hogy megbocsájtjuk, amit tettek velünk.”

„A remény a regényekhez hasonlatos. Mert egy csodás történet képes meggyógyítani a világot.”

„Nincs más megoldás, mint a megbocsájtás.”

„Eddig úgy szólt a mondás, hogy por az ember, és porba tér vissza. A remény és a megbocsájtás teszi, hogy nem marad meg pornak.”

Az eredeti francia kiadvány fejezeteinek epizódjaiból rajzfilmsorozat is készült, a könyv egyszerű szövegeinek és rajzainak felhasználásával. A rajzfilm mozgatása is illeszkedik ahhoz az egyszerűséghez és alázatossághoz, amely az üzenet művészi és teológiai töltetét biztosítja e kedves filmekben.

És még egy utolsó, de fontos megjegyzés. Ez a Biblia nem helyettesíti magát a teljes Szentírást, csupán annak üzenetére hívja fel a figyelmet, illetve annak jelentőségét erősíti fel szekularizált világunk zajongásában. Kiváló kalauz a gyermekek és érdeklődő felnőttek számára, hogy előbb-utóbb utat találjanak Isten igéjének mindennapi táplálékához, ami nélkül nem lehet emberhez méltó életet élni, de még egy napot sem elkezdni. (*Scolar – Vivandra*)

BÉKÉSI SÁNDOR